
УДК 81'33:(168.522+340)

Мирослава Мамич

Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса

«ЛЮДИНА І ПРАВО» ЯК ПРОБЛЕМА ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ І ЛІНГВОДИДАКТИКИ В ЮРИДИЧНОМУ ВНЗ*

Уже майже п'ять років, як у Національному університеті «Одеська юридична академія» разом з відкриттям факультету журналістики була створена кафедра прикладної лінгвістики, яка має забезпечити викладання курсів, які стосуються мови права, мови ЗМІ та реклами, політичного дискурсу, тобто всього сучасного полікультурного простору, в якому здійснюється законодавча комунікація.

В університеті навчаються студенти шести освітніх напрямів: правознавство (переважно), журналістика, реклама та зв'язки з громадськістю, політологія, соціологія, а також минулого навчального року — психологія.

Зрозуміло, що всі названі спеціальності потребують формування мовних і комунікативних умінь студента. На жаль, поліпшувати свої мовні уміння майбутні правознавці, політологи, соціологи та психологи можуть лише, слухаючи курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Для підготовки журналістів кафедра прикладної лінгвістики пропонує курси «Українська мова у ЗМІ», «Практикум з української мови», «Практична стилістика», «Загальне редагування». Студенти-журналісти пишуть курсові роботи з «Української мови у ЗМІ» та працюють над бакалаврськими проектами (за вибором).

Відповідаючи на практичні запити, кафедра пропонує нові мовознавчі курси: «Правнича лінгвістика», «Правнича термінологія і діловодство», «Політична лінгвістика» чи

© М.В. МАМИЧ, 2018

«Лінгвополітологія», «Психолінгвістика». Як свідчить практика, існує потреба в запровадженні курсу «Практикум з української мови» для усіх освітніх напрямів університету.

Була проведена презентація названих курсів на Науково-методичній раді університету. Розраховуємо на те, що нам вдалося переконати колег у потребі викладання мовознавчих курсів студентам усіх факультетів нашого університету. На превеликий жаль, ввести новий предмет викладання останніми роками досить складно через скорочення міністерством аудиторних годин навіть на профільні дисципліни.

Варто зазначити, що й у споріднених за фахом вищих навчальних закладах України окрім «Української мови (за професійним спрямуванням)» чи «Ділової української мови» мовознавчі курси не читаються. А втім, є потреба, щоб дисципліни, які підвищують культуру мови майбутнього фахівця, були обов'язковими для викладання у ВНЗ. На нашу думку, доцільно було б ввести і державний іспит з української мови для бакалаврів.

Є в університеті іще один напрям освітньої діяльності — «Державне управління та адміністрування». Бакалаври будь-якого фаху можуть стати магістрами управління. Викладачі кафедри прикладної лінгвістики майбутнім управлінцям читають курс «Публічна комунікація і ділова мова в публічному управлінні». Названий курс запропонував не університет, не кафедра, а Національне агентство України з питань державної служби та адміністрування. Зауважимо, що агентство хоче бачити зазначений навчальний курс саме в такому формулюванні.

За наявності у ВНЗ магістратури з цієї освітньої галузі представники кафедри мають приймати іспит з української мови, результат якого дозволяє обіймати ту чи іншу посаду держслужбовцям.

Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017 р. затверджує «Порядок атестації осіб, які претендують на вступ на державну службу, щодо вільного володіння державною мовою» з метою виконання вимог Закону України «Про державну службу». Відповідно до цього порядку претенденти на державну посаду мають скласти іспит у письмовій та усній формі: виконати тестові завдання, написати переказ, уміти вести ділову розмову за визначеним сценарієм та підготувати повідомлення-презентацію на визначену тему.

Слід зазначити, що попри відомі всім «мовні проблеми» південного регіону, попри те, що більшість жителів Одещини у побуті не спілкуються українською, майбутні державні службовці здебільшого українською мовою послуговуються на достатньому рівні. Можливо, іспит складати приходять ті, хто мову знає, тому й результат позитивний. Можна помітити, що а) молодь складає іспит значно краще, ніж старші за віком люди. І не лише тому, що до іспитів молодь звичніше — знають українську мову майже всі; б) одесити розмовляють літературною українською, хоча часто вживають русизми, а в області переважає суржик; в) уживання держслужбовцями української мови залежить від того, де саме вони пра-

цюють — наприклад, у пенсійному фонді спілкуються російською офіційною мовою, а митники на робочому місці розмовляють лише українською. За спостереженнями, українськомовних людей зараз значно більше, ніж, скажімо, років десять тому.

Саме з метою обговорення аспектів викладання української мови студентам нефілологічних навчальних закладів кафедра прикладної лінгвістики у 2015 р. провела Всеукраїнський круглий стіл «Українська мова (за професійним спрямуванням) у виші: формування мовних і комунікативних умінь студента». Це був перший науковий захід, який провела новостворена кафедра прикладної лінгвістики.

Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у вищих навчальних закладах раніше передбачав обов'язкову кількість годин (4 кредити — 120 аудиторних годин). За новими освітніми програмами його скоротили втричі за рахунок самостійної роботи студентів (40 аудиторних годин і 80 позааудиторних). На жаль, студенти тепер показують на іспиті значно нижчі знання.

У роботі круглого столу ми мали честь приймати і працівників Інституту української мови НАН України.

У доповіді «Професійна мова vs. Літературний стандарт» **С.Я. Єрмоленко** запропонувала під час вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» звернути увагу на вироблення у студентів навичок створення самостійного наукового тексту; виокремлювати теми, що становлять основу підготовки фахівця певної галузі; налаштовувати студента на ведення професійної розмови, дискусій, обговорень певних питань. Тобто йдеться не лише про книжні стандартні засоби створення наукового і ділового тексту, а й про його усну форму, яка потребує відчуття співрозмовника, вміти за допомогою мовних засобів налагодити ділові стосунки. Крім того, наголошує науковець, важливо приділяти більше уваги мотивації вивчення особливостей професійної мови, бо ж мовна підготовка сприяє поглибленню фахових знань [1: 10].

Зазначимо, що після виступу С.Я. Єрмоленко кафедра змінила деякі теми курсу, запропонувала Навчально-методичній раді університету збільшити на предмет «Українська мова (за професійним спрямуванням)» кількість годин з метою поліпшення комунікативних умінь студентів саме щодо усного мовлення. У планах кафедри є й створення запропонованих доповідачкою словників-мінімумів певної професії.

Заслужовує на особливу увагу і виступ **С.П. Бирик**, яка звернула увагу науковців на проблему культури усної мови журналіста. Йдеться саме про «жанрово-композиційну й мовну організацію радіоінтерв'ю, у якому журналіст офіційно висловлює оцінки й судження з приводу подій у державі, у регіонах, на певних заходах» [1: 13]. Журналіст є фахівцем, який професійно володіє засобами усної публічної мови, але ж, як наголосила Світлана Бирик, культура його усної мови дискурсивно залежить від маркерів «усності» (характерної сегментизації висловлювання, його семантико-синтаксичної організації, елементів так званої надлишковості,

метизації, девіації), що послаблює стабільність норм усної літературної мови [1: 14].

Йшлося на зібранні також про особливості вивчення діалогічного мовлення на заняттях з української мови як іноземної у доповіді І. Судук; про мотивацію вивчення предмета «Українська мова за професійним спрямуванням» доповідала А. Кісельова; про труднощі перекладу професійних текстів — Н. Ануфрієва; про особливості юридичної термінологічної системи — Н. Дуброва, А. Просяна; про особливості політичного дискурсу — Л. Стрій, Л. Завальська; про актуальні концепти адвокатських промов — Г. Слишинська; про мовні особливості гендерної журналістики — М. Мамич.

Загалом робота заходу мала позитивний практичний результат — надруковані матеріали круглого столу у спеціальному випуску науково-практичного журналу «Одеський лінгвістичний вісник».

Очевидно, було б доцільним, у зв'язку з викладанням предмета «Українська мова (за професійним спрямуванням)» у всіх ВНЗ України проводити круглий стіл або конференцію, пов'язану з викладанням. Пропонуємо цей захід організувати спільно з Інститутом української мови, що забезпечить урізноманітнення тем та методик викладання названої дисципліни. Звичайно, й підручники «Українська мова (за професійним спрямуванням)» повинні мати свою специфіку, адже це передбачено фаховою підготовкою студентів.

У червні 2017 р. кафедра прикладної лінгвістики Національного університету «Одеська юридична академія» саме з метою актуалізації та інтенсифікації лінгвістичних досліджень провела I Міжнародну науково-практичну конференцію «Людина і право в мові сучасних ЗМІ».

125 учасників конференції з різних міст України і зарубіжжя, 66 надрукованих статей у фаховому науковому журналі «Одеський лінгвістичний вісник», цікаві виступи відомих учених і молодих науковців, плідні зустрічі. І особливо тепер приємно чути: «Ми знаємо ваш університет, бо у вас влітку, кажуть, була цікава конференція. Коли наступна? Ми приїдемо».

Тому плануємо і цього літа провести уже другу міжнародну конференцію.

В організації міжнародної конференції нас всіляко підтримує Інститут української мови, передусім відділ стилістики і культури мови.

Обговорювали на конференції такі теми: філософія буття мови в соціально-гуманітарній парадигмі; мова засобів масової інформації, рекламних, PR-текстів і мережових комунікацій; лінгвістична експертиза та мова права; комунікативна лінгвістика і культура професійного спілкування; когнітивна лінгвістика; лінгвокультурологія.

Доповідь «Юридичні тексти і прагматика українських засобів масової комунікації» **С.Я. Єрмоленко** привернула увагу до потреби тлумачення в ЗМК юридичних текстів, оскільки у свідомості українців утверджуються правові поняття, що засвідчують програми теле- і радіопередач, спеціальні сайти і блоги адвокатів у мережах [2: 63]. Це розвиває (під впливом прагматичних інтенцій комунікантів) і різні жанри професійної мови. Проблему філософії буття української мови Порухив П.М. Ямчук.

З матеріалами доповіді «Проблеми предикації і модальності в одивнених художніх текстах» **Ф.С. Бачевича** учасники конференції змогли ознайомитися у збірнику. Автор стверджує, що художні тексти — це особливі «генератори смислів», а тому їх основні функції — смислопороджувальна і світопороджувальна [2: 33]; уводить поняття недиспозиційних предикатів («мовних засобів, які приписують відповідним референтам невластиві, часто абсолютно неможливі, абсурдні якості, функції, дії, стани, процеси тощо, виформовуючи неможливі в реальному житті ситуації» [2: 34], пропонує їх типологію.

Цікавою щодо обговорюваної теми конференції була доповідь **Л.І. Шевченко** «Лінгвістична експертиза медіатексту: критерії фахової аргументації». Авторка доводить необхідність лінгвістичної експертизи медіатексту як для юриспруденції, так і для медіалінгвістики [2: 237 — 239].

Особливостям лінгвістичної експертизи присвятили свої виступи на секційних засіданнях **Л.В. Ажнюк, Д.Ю. Сизонов, В.І. Шматко**.

Дослідженню аудіотекстів правової тематики присвячений виступ **С.П. Бибик** «Коментар як жанр радіопередач правової тематики в культурі повсякдення». Авторка виокремлює стратегії текстотворення, що поєднуються в аудіотекстах, з-поміж яких велике значення у жанрі коментаря на правову тематику має орієнтація на пересічного слухача [2: 42].

Мові правових текстів присвятили свої виступи на секційних засіданнях науковці Інституту української мови НАН України **Н.О. Мех, Т.А. Коць**; текстам впливу і взаємовпливу у мові ЗМІ — **Г.М. Сюга**; мовним стратегіям інформаційного тролінгу у політичній комунікації — **А.Ю. Ганжа**; особливостям українського термінознавства — **Л.В. Туровська**.

Учасниками Міжнародної конференції «Людина і право в мові сучасних ЗМІ» були також зарубіжні гості **А.П. Аліпієва** із Болгарії; **В.В. Макарова** із Литви.

На конференції, порушуючи актуальні питання мови ЗМІ, політики та права, виступали також **Н.В. Кондратенко, Л.М. Марчук, Н.М. Шляхова, Л.В. Кравець, О.О. Семенець, С.Т. Шабат-Савка, В.О. Колесник, Н.В. Петлюченко, Г.С. Яроцька**.

Надрукували свої міркування з приводу заявленої теми конференції **І.М. Кочан, О.В. Кульбабська, Т.М. Мішеніна**.

Насамкінець слід зазначити, що обрана тема конференції «Людина і право в мові сучасних ЗМІ» об'єднала вчених, напрями лінгвістичних досліджень яких різні. Проте людина, її право можуть стати об'єктом багатьох лінгвістичних досліджень, що й засвідчує зібрання науковців.

1. Одеський лінгвістичний вісник. Спеціальний випуск (за матеріалами Всеукраїнського круглого столу «Українська мова (за професійним спрямуванням) у виші: формування мовних і комунікативних умінь студентів», 10 квітня 2015 року. — Одеса. — 107 с.

2. Одеський лінгвістичний вісник. Спеціальний випуск (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Людина і право в мові сучасних ЗМІ», 1 — 2 червня 2017 року. — Одеса. — 269 с.

Статтю отримано 28.02.2018

Miroslava Mamych

National University “Odesa Law Academy”, Odesa

“PERSON AND LAW” AS A PROBLEM OF APPLIED LINGUISTICS
AND LINGUODYNAMICS IN LAW HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The article analyses scientific and teacher’s activity of Department of Applied Linguistic of National University “Odesa Law Academy” during last five years.

It was proposed to hold an annual conference “Ukrainian language for professional direction” in higher educational institute: the formation of language and communicative skills of student”.

Keywords: *scientific activity, linguistic researches, applied linguistic, conference.*